

درس خارج اصول استاد حاج سید مجتبی نورمفیدی

تاریخ: ۳ آذر ۱۳۹۲

موضوع کلی: استعمال

موضوع جزئی: مطلب چهارم: استعمال لفظ در اکثر از معنای واحد (مقام اول - امکان) مصادف با: ۲۰ محرم الحرام ۱۴۳۵

جلسه: ۳۱

سال: پنجم

«الحمد لله رب العالمین و صلی الله علی محمد وآله الطاهرین و اللعن علی اعدائهم اجمعین»

خلاصه جلسه گذشته:

تا اینجا نتیجه بحث این شد که استعمال لفظ در اکثر از معنای واحد عقلاً ممتنع نیست، ادله قائلین به امتناع هم ذکر و بررسی شد. نظر محقق عراقی مبنی بر تفصیل بین صور که در بعضی از صور استعمال لفظ در اکثر از معنای واحد عقلاً ممتنع است و در بعضی از صور استعمال لفظ در اکثر از معنای واحد عقلاً جایز است هم مورد بررسی قرار گرفت.

البته همان طور که اشاره شد نظر محقق عراقی دچار یک نحوه اندماج است لذا می بینیم در تقریرات مختلفی که از ایشان نقل شده بعضاً نظرات مختلفی ذکر شده است، اینکه حقیقت وضع و استعمال چیست؟ در جایی از قول ایشان ذکر شده که وضع عبارت است از جعل لفظ به عنوان علامت برای معنی و در جای دیگر از ایشان نقل شده که وضع عبارت است از جعل ملازمه بین لفظ و معنی، لذا این اختلاف در تقریراتی که از کلام ایشان به جا مانده وجود دارد اما اجمالاً ایشان ملتزم بود به اینکه اگر ما لفظ را علامت برای معنی بدانیم استعمال لفظ در اکثر از معنای واحد جایز خواهد بود، ملاحظه کردید ما از ابتدا هم گفتیم لفظ علامت برای معنی است، حال اگر لفظ علامت برای معنی باشد هیچ معنی از اینکه یک لفظ علامت برای چند معنی قرار بگیرد وجود نخواهد داشت چنان که محقق خراسانی هم فرمود: چنانچه لفظ را علامت برای معنی بدانیم استعمال لفظ در اکثر از معنای واحد جایز خواهد بود لکن به نظر خود ایشان استعمال عبارت است از افناء اللفظ فی المعنی یعنی ایشان لفظ را مرآت برای معنی می داند نه علامت برای معنی لذا ایشان قائل شد به اینکه استعمال لفظ در اکثر از معنای واحد جایز نیست و ما هم پاسخ ایشان را ذکر کردیم.

به هر حال از آنچه گفته شد تا اینجا معلوم شد استعمال لفظ در اکثر از معنای واحد عقلاً محال نیست.

کلام محقق خوبی مبنی بر جواز:

ایشان از راه مسلک خاص خودشان در باب وضع که به تبع بعضی از بزرگان به آن ملتزم شده نتیجه می گیرد استعمال لفظ در اکثر از معنای واحد عقلاً ممتنع نیست.

مسلک ایشان در باب وضع مسلک تعهد و التزام بود که ما در ضمن بیان مسالک مربوط به وضع گفتیم نظریه مرحوم آقای خوبی به تبع بعضی از بزرگان این است که حقیقت وضع عبارت است از تعهد و التزام نفسانی، یعنی واضح متعهد می شود که فلان لفظ را در فلان معنی بکار برد لذا می گوید من هر گاه خواستم فلان معنی را به مخاطب بفهمانم از فلان لفظ استفاده

خواهم کرد و این یک نحوه تعهد و التزام از طرف واضع است؛ مثلاً می‌گوید هر گاه خواستم معنای حیوان مفترس را به مخاطب بفهمانم متعهد می‌شوم از لفظ «اسد» استفاده کنم و جعل علامیت و علاقه در کار نیست، ایشان می‌گوید بر این اساس استعمال صرفاً فعلیت پیدا کردن همان تعهد است، وقتی تعهد فعلیت پیدا کرد همان زمانی است که استعمال صورت می‌گیرد، یعنی وقتی متکلم قصد تفهیم معنایی را دارد و می‌خواهد آن معنی را ابراز کند از لفظ به عنوان یک علامت استفاده می‌کند.

حال اگر حقیقت وضع عبارت از تعهد و التزام نفسانی باشد و استعمال هم فعلیت پیدا کردن آن تعهد باشد هیچ منعی ندارد که ما لفظ را علامت برای اراده دو معنای مستقل قرار دهیم. چه اشکالی پیش می‌آید برای ابراز چند معنی که در افق نفس ماست از یک علامت استفاده کنیم، گاهی در افق نفس ما یک معنی مثل معنای حیوان مفترس وجود دارد و ما آن را با لفظ «اسد» ابراز می‌کنیم و گاهی مجموع دو معنی نه مستقلاً بلکه با هم در افق نفس شکل می‌گیرد و ما این مجموع را با یک لفظ ابراز می‌کنیم و گاهی هم یک معنای غیر معین مثل معنای رجل در افق نفس ما شکل می‌گیرد که ما آن را با لفظ «رجل» ابراز می‌کنیم. پس وقتی ما می‌توانیم یک معنی یا مجموع دو معنی یا یک معنای غیر معین را که در افق نفس ما وجود دارد با یک لفظ و علامت ابراز کنیم چه اشکالی دارد دو معنای مستقل که در افق نفس ما وجود دارد با یک لفظ که علامت برای آن دو معناست ابراز شود، وقتی لفظ می‌تواند برای موارد مذکور در افق نفس علامت باشد برای دو معنای مستقل هم خواهد توانست علامت باشد و هیچ منافاتی هم با تعهد واضع ندارد، یعنی همان التزام نفسانی واضع به اینکه هر گاه خواست فلان معنی را بفهماند از فلان لفظ استفاده کند در جایی هم که دو معنای مستقل را با یک لفظ بفهماند محفوظ است لذا محقق خوبی با این بیان می‌خواهد جواز استعمال لفظ در اکثر از معنای واحد را ثابت کند.^۱

بحث جلسه آینده: کلام محقق خوبی مبنی بر جواز استعمال لفظ در اکثر از معنای واحد را انشاء الله در جلسه آینده مورد بررسی قرار خواهیم داد.

«والحمد لله رب العالمین»

۱. محاضرات، ج ۱، ص